

Ruoka-avun saajien ansaitsevuus verkkokeskusteluissa

Leipäjonoissa käyvien avuntarve kyseenalaistuu rajusti suomalaisten sanomalehtien verkkokeskusteluissa. Moni keskustelija näkee avunsaajat itse syyppinä köyhyyteensä – valtaväestön ulkopuolisena kunnianttomana ryhmänä. Pelkästään köyhille kohdennettu hyväntekeväisyysapu sekä tunnistettava ruokaa jonottava ryhmä tarjoavat perustan moralisoinnille ja kunniallisuuden mittaamiselle. Vaikka verkossa todellisuus kärjistyikin, verkkokeskustelut ilmentävät suomalaisten asenteita. Vaarana on, että tällaiset asenteet leviävät päätöksentekoon.

Leipäjonot ilmestyivät suomalaisten kaupunkien katuvaan 1990-luvun laman aikana. Uutiskuvat pitkistä hyväntekeväisyysruokajonoista järkyttivät ulkomailla asti. Tämä kiihdytti köyhyyskeskustelua Suomessa, joskin äkillisesti alkanutta köyhyysongelmaa ensin vähäteltiin.

Tarkastelin osana väitöstutkimustani (LAIHALA 2018) suomalaista verkkouutiskeskustelua ruoka-avun saajista.¹ Leipäjonoista käytyä köyhyyskeskustelua ei ollut aiemmin juuri tutkittu. Ainoa jossain määrin vertailukelpoinen tutkimus on 18 vuoden takaa. HEIKKILÄ JA KARJALAINEN (2000, 236–244) poimivat ruoka-avun saajiin liitettyjä käsityksiä muun muassa lehdistä, seminaareista, ruoka-apua jakavien koulutustilaisuuksista sekä haastattelemalla toimipisteiden työntekijöitä.² Tulokset olivat kahtalaisia: toisaalta avunsaajien häätä ymmärrettiin, toisaalta köyhyysongelman taustalla nähtiin kannustimien puute, sosiaaliturvaa pidettiin tunnetuista ongelmistaan huolimatta riittävänä ja ruokapankkien asiakkaita siksi oman etunsa maksimoijina. Mainittiin myös, että ilmaiset elintarvikkeet tekevät aina kauppansa ja että ruoka-avun ansiosta säästyneet rahat käytetään alkoholiin. Pelättiin, että ruokapankki kerää vää-

ränlaisia ihmisiä kirkkoherranvirastoon tai jopa koko kuntaan.

Leipäjonot järkyttivät 1990-luvun lamavuosina ja viimeisten 10 vuoden aikana ne ovat taas pidentyneet.

Pitkät leipäjonot eivät jääneet laman laastariksi, vaan tilapäiseksi tarkoitettu ruoka-apu on vakiintunut osaksi suomalaista epävirallista köyhyyspolitiikkaa. Kyse ei ole vähäisestä ilmiöstä. Viimeisen kymmenen vuoden aikana ruoka-apua jakavien seurakuntien määrä on kaksinkertaistunut ja leipäjonojen uutisoidaan pidentyneen. Leipäjonoja kauhistellaan edelleen, mutta niiden merkitys köyhyyskeskustelun sytykkeenä on heikentynyt. Nykyään pohditaan tapoja, joilla ruoka-apua voidaan jakaa aiempaa inhimillisemmin, sen sijaan että uskottaisiin, että ruoka-avun tarve voitaisiin saada kokonaan lakkaamaan.

YHTEISKUNNALLISTEN ONGELMIEN KAUHISTELU ON SIIRTYNUT VERKKOON

Kuten nykymuotoinen suomalainen ruoka-apu, myös lehti- ja televisioyhtiöiden uutisportaalit ovat perustaltaan

1990-luvun aikana syntynyt ilmiö, joka on arkipäiväistynyt 2000-luvulla. Verkkokeskustelujen lukeminen ja niihin osallistuminen on tullut yleiseksi 2010-luvulla ja yleistyy edelleen: verkkomedioita seuraa noin 80 prosenttia suomalaisista, ja puolet suomalaisista myös lukee sanomalehtien verkkokeskusteluita. Mahdollisuus kommentoida uutisia osallistaa kuitenkin vain osan lukijoista: voimakkaat mielipiteet ja aktiiviset keskustelijat saavat verkossa eniten näkyvyyttä (esim. PÖYHTÄRI YM. 2013).

TILASTOKESKUKSEN (2017) tietojen mukaan alle 44-vuotiaat ikäryhmät lukevat verkkouutisten kommenttipalstojen keskusteluita enemmän kuin vanhemmat; opiskelijat ja työlliset enemmän kuin eläkeläiset; kaupunkilaiset enemmän kuin taajamissa ja maaseudulla asuvat. Miehet osallistuvat yhteiskunnallisiin verkkokeskusteluihin naisia enemmän, ja miesten asenteet huono-osaisia kohtaan ovat tyyppillisesti naisia kovemmat (BLOMBERG YM. 2016; KALLIO JA KOUVO 2015; NIEMELÄ 2008).

Verkkokeskustelut eivät vain ilmennä vaan myös luovat etäisyyttä tuottavaa voimakasta vastakkainasettelua. Verkkokeskustelut rakentavat samanmielisten ja toista mieltä olevien välille voimakasta etäisyyttä – suoranaista barrikadia – eikä niissä juuri koskaan päädytä sovitte-

*Faktatietoa
on tärkeää tarjota –
myös ruoka-avun
jakajille. Tuomo Laihala
vei vastapainetun
väitöskirjansa Hurstin
leipäjonon työn-
tekijöille.*

VAIKKA VERKOSSA MIELIPITEET KÄRJISTYVÄT, VERKKOKESKUSTELUT ILMENTÄVÄT SUOMALAISTEN ASEENTEITA.

levaan dialogiin tai ymmärryksen kasvattamiseen (mm. **MATIKAINEN** 2009; **KESKINEN YM.** 2009; **KORHONEN** 2012).

Kun erimielisyys yhteiskunnallisten ongelmien syistä, seurauksista ja ratkaisusta leimahtaa, poliitikot ja yhteiskunnalliset toimijat tuomitaan rajusti ja vähemmistöryhmiin kuuluvat leimataan epäkelvoiksi ongelmien aiheuttajiksi. Tällaisten näkemysten tueksi turvautetaan usein "vaihtoehtoihin totuuksiin", rinnastetaan fakta ja fiktio sekä subjektiiviset kokemukset. Myös faktatieto saa helposti vääristyneitä tulkintoja verkko-keskusteluissa.

APU, JOTA EI KOHDENNETA KAIKILLE, TUOTTAA ARVOSTELUA JA HÄPEÄÄ

Brittiläisen köyhyystutkijan Robert Walkerin kansainvälisen tutkimusryhmän mukaan keskeinen osa köyhyteen liittyvästä häpeästä kumpuaa julkisesta diskurssista. Kansalaisten ja yhteiskunnallisten vaikuttajien puheenvuorot usein joko kokonaan sivuuttavat haavoittuvassa asemassa olevat tai väheksyvät heitä ja heidän elämäntilanteitaan. Köyhyyskeskustelussa köyhistä tulee helposti arvostelun ja laiskuussyytösten kohde. Myös moni hyvinvointivaltio epäonnistuu köyhien kohtelussa harjoittamalla leimaavaa köyhyyspolitiikkaa, vaikka valtion tulisi lähtökohtaisesti pyrkiä edistämään heikossa asemassa olevien arvokkuutta (**WALKER** 2014; **CHASE JA BANTEBYA-KYOMUHENDO** 2014).

Avunsaajan ansaitsevuudella (engl. *deservingness*) tarkoitetaan ulkoista käsitystä avunsaajan moraalisesta oikeutuksesta vastaanottaa apua (**VAN OORSCHOT** 2000). Vastaavasti avun ansaittavuudella viitataan yhteiskunnan tai muun tahon tarjoaman avun, tuen tai palvelun vastaanottamisen oikeutukseen.

Keskustelu heikossa asemassa olevien ansaitsevuudesta on osa hyvinvointivaltion perinteistä legitimitietakeskustelua eli keskustelua siitä, kenen tulee saada

hyvinvointivaltion palveluita ja tulonsiirtoja ja millä perusteella (mm. **AIRIO** 2013; **BLOMBERG YM.** 2016; **KALLIO JA NIEMELÄ** 2017). Suomessa ilmiötä on tutkittu sosiaaliturvariippuvuuden, sosiaaliturvan saajiin liittyvien käsitysten sekä sosiaaliturvan yli- ja alikäytön näkökulmista (mm. **KANGAS JA SIKIÖ** 2006; **KUIVALAINEN** 2007; **SAARI** 2017).

Institutionaalisessa hyvinvointivaltiossa ei tyypillisesti ole erityistä tarvetta arvioida sitä, kuka ansaitsee saada etuuksia, turvaa ja palveluita, sillä kaikki ovat niihin oikeutettuja elinkaarensa aikana (**LARSEN** 2008, 2013). Tilanteessa, jossa hyvinvointipalvelujärjestelmän maksajat myös kokevat siitä itse hyötывänsä, hyvinvointivaltion legitimitietä on vahva. Toisin sanoen hyvinvointivaltion etuuk-sien ja palvelujen laaja kannatus Suomessa on seurausta siitä, että mahdollisimman monella on intressejä sekä hyvinvointivaltion edunsaajana että rahoittajana (**KALLIO** 2010; **VAARAMA YM.** 2014).

Jos hyvinvointipalvelujärjestelmä on selektiivinen, eli maksajat ja hyötyjät sijoittuvat eri väestöryhmiin, käydään etuuk-sien saajien ansaitsevuudesta kriittisempää keskustelua. Selektiivisessä mallissa avun antaminen voi myös jäädä auttajan hyväntahtoisuuden varaan (**LARSEN** 2008, 2013).

Köyhiä käsittelevästä lehtikirjoituksesta on jonkin verran ulkomaalaista tutkimusta, joka osoittaa, että tiukan köyhyyspolitiikan Britanniassa köyhyyskirjoittelu on jyrkkää verrattuna institutionaaliin Pohjoismaihin Tanskaan ja Ruotsiin (**LARSEN JA DEJGAARD** 2013).

Jos myös maksajat kokevat hyötывänsä hyvinvointivaltiosta, sen kannatus muodostuu laajaksi.

RUOKA-AVUN SAAJIEN ANSAITSEVUUS KYSEENALAISTUU VERKKOKESKUSTELUISSA

Tutkin Aamulehdessä, Helsingin Sanomissa, Iltalehdessä, Iltta-Sanomissa, Län-siväylässä, Metro-lehdessä, Satakunnan Kansassa, Taloussanomissa ja Turun Sanomissa vuosina 2014 ja 2015 leipä-jonoista kirjoitettujen uutisten yhteydessä käytyjä verkkokeskusteluja. Aineisto sisältää yhteensä 1294 eripituista kommenttia, joista osa on samojen kirjoittajien kirjoittamia.

Aineistoa analysoitiin lähiluvun avulla siten, että tekstistä eristettiin valitun teoreettisen viitekehyksen määrittämiä teemoja. Koska lähiluku jättää paljon tutki-

Taulukko 1. GUI Topic Modelling -aihemallinnusohjelman leipäjono verkkokeskustelusta eristämät 10 aihetta.

1. saada Suomi hakea jakaa lisä ilmainen ottaa ruokajono elämä vero
2. maa euro työtön haluta alkaa tulo loppu mielestä sossu käsi
3. tehdä ihminen maksaa jono auttaa valtio kova määrä eläke hävettää
4. ruoka tarvita jono jonottaa käydä suomalainen tietää ihminen osa paljon
5. köyhä nähdä ilmainen leipäjono tuoda hallitus vara maksa oikeasti vähän
6. raha mennä pitää työ kansa riittää ostaa rikas poliitikko päättäjä
7. voida toimeentulotuki yhteiskunta oikea ymmärtää mahdollinen toimi tapa tällainen häpeä
8. leipäjono työ köyhyys käyttää palkka syy ongelma pää varma meno
9. yritys leipä katsoa pitkä tukea työntekijä Kreikka auto lopettaa heittää
10. jäädä pitää puhua kallis vuokra pelkkä loppua äänestää koska työttömyys

jan omien tulkintojen varaan, aineistosta laadittiin lisäksi aihemalli (*topic model*). Näin varmistettiin, ettei tutkijoilta jäänyt oleellista sisältöä huomaamatta ja että he löysivät aineistoa maksimaalisesti kuvaavat aiheet.

Aiheet kuvaavat verkkokeskusteluis- ta esiin nousevia aineistolle leimallisia teemoja, kuten että työttömyys ja kallis vuokra ajavat leipäjonoon, leipäjonot ovat hallituksen vika, ilmainen ruoka kelpaa aina, sosiaaliturvan tulisi riittää elämiseen jne. Verkkokeskustelut sisältävät lukuisia pohdintoja leipäjonon sosiaalisesta oikeutuksesta ja siten avunsaajien ansaitsevuudesta. Hyväntekeväisyysruoka-avun olemassaolon, ruokaa jonottavien avuntarpeen ja köyhyyden syiden spekulointi sekä koko ilmiön häpeällisyys niin yksilön kuin yhteiskunnankin kannalta ovat yleisiä keskustelun aiheita.

ANSAITSEVUUDEN KRITERIT

Tarkastelin verkon ansaitsevuuskeskustelua VAN OORSCHOTIN (2000) hahmotteleman käsitejärjestelmän avulla. Hän on tunnistanut viisi kriteeriä, joiden perusteella suuren yleisön on havaittu muodostavan mielipiteensä avunsaajien ansaitsevuudesta: 1) tarve, 2) kontrolli, 3) identiteetti, 4) asenne ja 5) vastavuoroisuus. Kriteerien vahvuus on siinä, että ne auttavat hahmottamaan ansaitsevuuskäsityksiä ja vertailemaan niissä ilmeneviä eroja.

Ruoka-avun tarve kyseenalaistetaan ja sen saaja pidetään itse vastuussa köyhyydestään.

Tarpeen kriteerillä arvioidaan, kuinka ansaittua apu on avuntarpeeseen nähden, ja kontrollin kriteerillä sitä, onko avun tarvitsijalla mahdollisuus vaikuttaa omaan tilanteeseensa. Siten kontrolli yhdistyy käsityksiin siitä, onko avun tarpeeseen johtanut tilanne yksilön vai yhteiskunnan vika. Identiteetin kriteeri liittyy siihen, tuntevatko avuntarvetta arvioivat läheisyyttä ja yhteenkuuluvuutta apua tarvitseviin. "Meihin" kuuluvat nähdään "muita" ansaitsevampina. Asenteen kriteerillä arvioidaan, ottavat-

ko avunsaajat avun vastaan kiitollisina ja mukautuvaisina; vastavuoroisuudella puolestaan sitä, onko avun antamisesta hyötyä yhteiskunnalle ja apua antaville vai jääkö auttamisen hyöty yksipuoliseksi (VAN OORSCHOT 2000; ks. myös LARSEN 2008, 2013).

RUOKA-AVUN SOSIAALINEN OIKEUTUS

Viidestä teorian määrittelemästä ansaitsevouden kriteeristä kolmeen – tarpeeseen, kontrolliin ja identiteettiin – vedottiin ahkerasti verkkokeskustelussa. Tutkimukseni keskeisin tulos on, että eniten korostui tarpeen kriteeri. Tämä on yllättävää, sillä tarveperustainen ansaitsevuuskeskustelu eli se, että haavoituvassa asemassa olevien avuntarvetta arvioidaan korostetun kriittisesti, sopii institutionaaliseen hyvinvointivaltioon yhtä huonosti kuin itse leipäjonokin. Selektiivisen mallin köyhäinapua muistuttava ruoka-apu näyttää iskostavan tarveharkinnan suomalaisten asenteisiin, mikä puolestaan mahdollistaa rajaidan pystyttämisen niiden välille, jotka joutuvat auttamaan ja jotka joutuvat avun ansaitsemaan.

Ilmaisen leivän ym. jakaminen pitää lopettaa. Jonoja on niin kauan kuin ilmaista ruokaa jaetaan. Toimeentulotuki riittää kyllä ruokaan. Jokainen tässä joutuu tinkimään omista menoistaan, vaikka palkkaakin saisi. (Verkkokeskustelija, Satakunnan Kanssa 14.7.2015)

Olisi oikeasti kiinnostavaa tietää, miten kymppin edestä ilmaista ruokaa hakevat käyttävät vähät rahansa muuten. Paljonko menee esim. lottoon, juomiin tai viihteeseen? Jos akuutti tarve ruokajonoruualle on todellinen ja hätä sen mukainen, kaiken järjen mukaan noihin pitäisi mennä tasan sen verran, kuin mitä hanavesi maksaa. (Verkkokeskustelija, Helsingin Sanomat 1.9.2015)

Keskustelijat kyseenalaistavat ruoka-avun tarpeen arvelemalla, että avunsaajat tuhlavat käytettävissään olevat varat ja joutuvat siksi turvautumaan ruoka-apuun. Tarpeen arviointi perustuu osaltaan siihen, että ruoka-apua pi-

detään yleisesti luonteeltaan hätäapuna. Keskustelu on huomattavan samanlaista kuin se, mitä käytiin 1990-luvulla leipäjonon ilmestyttyä katukuvaan (HEIKKILÄ JA KARJALAINEN 2000; KARJALAINEN 2008).

Toinen keskustelusta esiin nouseva kriteeri on kontrolli, jonka perusteella köyhyyden arvioidaan olevan pikemmin yhteiskunnan kuin yksilön vika. Toisin kuin voisi olettaa aiemman määrällisen tutkimuksen perusteella (NIEMELÄ 2008; KALLIO JA NIEMELÄ 2017), huomattavan moni verkkokeskustelija näkee vian leipäjonossa kävijöissä itsessään.

Ansaitsevuuskeskustelu johtaa helposti köyhien tyyppittelemiseen valtaväestön ulkopuoliseksi ryhmäksi.

Verkkokeskustelijoiden ansaitsevuusnäkemykset soveltavat myös identiteetin kriteeriä. Huono-osaisten avun tarve kyseenalaistetaan ja yksilön omaa vastuuta korostetaan erityisesti silloin, kun häntä ei nähdä yhtenä "meistä". Kaikkein ehdollisinta verkkokeskustelijoiden solidaarisuus on maahanmuuttajia kohtaan, mikä puolestaan oli odotettavissa yleiseurooppalaiset ansaitsevuuskäsitykset tuntien (VAN OORSCHOT 2006).

Ei köyhyys ole häpeä, eikä aina omaa syytä. Nyt on lama, ja se on yhtä hirveää ihan kaikille. (Verkkokeskustelija, Metro-lehti 31.7.2015)

Aika omituinen näkemys, että ihmiset vapaaehtoisesti, ilman todellista tarvetta, jonottaisivat tuntikausia parin hassun leivän ja hedelmän vuoksi. Kyllä ainakin itse lasken omalle ajalleni sen verran kovan tuntihinnan, etten ilman tositartetta leipäjonoissa jonottelisi. (Verkkokeskustelija, Helsingin Sanomat 1.9.2015)

Asenteen ja vastavuoroisuuden kriteerin niukka soveltaminen suomalaisessa verkkokeskustelussa vastaa LARSENIN (2008) tutkimustuloksia näiden kritee-

rien vähäisestä esiintymisestä instituutionalisissa hyvinvointivaltioissa. Suomalaisessa hyvinvointivaltiossa ei vaadita huono-osaisilta erityistä vastavuoroisuutta tai nöyryyden tai kiitollisuuden asennetta, vaan ruoka-apu nähdään verkkokeskusteluissa itsessään nöyryyttävänä, keskustelijan mielipiteistä riippuen joko yhteiskunnan, yksilön tai molempien kannalta.

Avunsaajien ansaitsevuutta puolustavat keskustelijat arvioivat leipäjonon paikaksi, jonne ei vapaaehtoisesti ilman todellista tarvetta päädytä, ja näkevät, että avunsaajat eivät ole ainakaan yksinomaan itse vastuussa köyhyydestään. Leipäjonon perimmäisenä syynä pidetään yhteiskunnallista eriarvoisuutta, joka on yhteydessä yhteiskuntapoliittisiin kysymyksiin, kuten tulonjakoon tai työn puutteeseen. Hyvinvoinnin keskellä elävät eivät sen sijaan näytä ymmärtävän köyhän todellisuutta.

”Hyvinvoinnin keskellä elävät eivät näytä ymmärtävän köyhän todellisuutta.”

MIKSI SUOMALAISTEN SOLIDAARISUUS ON EHDOLLISTA?

Hyväntahtoisuus, myötätunto ja auttamisen halu ilmenevät vuorovaikutuksessa sosiaalisen läheisyyden kanssa. Sosiaalisen läheisyyden lisäksi ammatillinen tai muu suhde heikossa asemassa oleviin lisää empatiaa ja solidaarisuutta. Myös kristillinen lähimmäisenrakkaus auttaa ymmärtämään avunsaajia. Moni ruoka-apua jakava taho toimiikin kristillisen vakaumuksen pohjalta. Asetelma vastaa aiempaa tutkimustietoa siitä, kuinka sosiaalinen läheisyys lisää myönteistä suhtautumista toisia ihmisiä ja heidän tarvitsemaansa apua kohtaan (LAITINEN JA PESSI 2010; SAARI 2015).

Ilmaisen ruoan saaminen herättää näriä niissä verkkokeskustelijoissa, jotka katsovat ilmiötä kaukaa eivätkä ymmärrä tai halua sitä ymmärtää. Toisin sanoen epäilyjä avun väärinkäytöstä ja avunsaajien kunnianttomuudesta esittävät ovat usein sosiaalisesti etäällä ruoka-avun saajista. Soraääniä kuuluu kuitenkin myös niiltä, jotka ovat itse käyneet leipä-

jonossa: itsekin heikossa taloudellisessa asemassa olevat verkkokeskustelijat tuomitsevat muita avunsaajia ansaitsemattomiksi. On osoitettu, että taloudelliset vaikeudet voivat lisätä ankaria käsityksiä kanssaihmisistä. **KUIVALAISEN JA EROLAN (2017)** mukaan heikot taloudelliset ajat selittävät työntekijäammateissa toimivien kovia näkemyksiä avunsaajien ansaitsevuudesta.

Suomessa vallitsee voimakas pärjäämisen eetos. Suomalaiset voivat tämän takia olla hyvin julmia myös itselleen kokiesaan epäonnistuneensa. Taloudenpidossa epäonnistuminen ja ulkopuoliseen apuun turvautuminen voi aiheuttaa voimakasta häpeää silloinkin, kun epäonnistumisen taustalla vaikuttavat yksilöstä riippumattomat tekijät.

Ilmaisen ruoan saaminen voi aiheuttaa häpeää ja vahvistaa huono-osaisuuden kokemusta.

Tulosten perusteella voidaan päätellä, että leipäjonossa käyvistä on tullut valtaväestön silmissä ulkopuolisia muukalaisia. Pitkät leipäjonot johtavat heikossa asemassa olevien avunsaajien näkemiseen yhtenäisenä ryhmänä. Tilanne, jossa heikossa asemassa oleva kokee, että hänet yhdistetään stigmatisoituihin ryhmään, ettei häntä pidetä kunniallisena, ettei hän ansaitse saamaansa apua tai että häneen katsotaan alentuvasti, on omiaan synnyttämään huono-osaisuuden kokemusta ja kärjistämään huono-osaisen elämäntilannetta (vrt. **GOFFMAN 1963**). Avunsaajien elämäntilannetta arvostellaan paradoksaalisesti usein argumentilla, että hyvinvointivaltiossa ei tulisi esiintyä kurjuutta. Näin avuntarve kyseenalaistetaan ja kurjuus kääntyy yksilön viaksi. Avunsaajille heidän ansaitsevuutensa arviointi tuottaa myös häpeää.

VAARANA ON, ETTÄ VERKKOKESKUSTELIJOIDEN KOVAT ASETEET LEVIÄVÄT PÄÄTTÄJIIN

Perinteistä köyhäinapua muistuttavat leipäjonot tuottavat ansaitsevuuskeskustelua, joka syyllistää haavoittuvassa asemassa olevia ja kyseenalaistaa heidän

avuntarpeensa. Tällaisen moraalipaniikin mahdollistaa se, että hyväntekeväisyysruoan vastaanottaminen poikkeaa ”tavallisen kansalaisen” käytöksestä ja että jonottajat muodostavat selvästi tunnistettavan joukon.

Leipäjonossa käyviä pidetään elämäntavaltaan sosiaaliturvariippuvaisina. Leimaaminen tällaisiksi apua tarvitsemattomiksi ”sosiaalipummeiksi” on halventavaa ja ihmisarvoa kyseenalaistavaa. Sosiaalipummikeskustelu ei kuitenkaan perustu järkipäiseen tietoon ja rationaaliseen päättelyyn vaan tietynlaisiin verrattain vakiintuneisiin uskomusjärjestelmiin eli väestöryhmien kollektiivisesti jakamiin, heikosti perusteltuihin käsityksiin (esim. **SURAKKA YM. 2017**).

Vaikka verkossa mielipiteet kärjistyvätkin, verkkokeskustelut ilmentävät suomalaisten asenteita. Vaarana on, että tällaiset kovat asenteet ruoka-avun saajista muuttuvat hyväksytyiksi valtaviraksi. Uhkana on, että haavoittuvassa asemassa olevien suomalaisten julkinen arvostelu kokee saman kehityksen, joka on nähty maahanmuuttajien ansaitsevuutta käsittelevien keskustelujen yhteydessä: alun perin verkossa kukoistanut ulkomaalaistaustaisten leimaaminen muuttui poliittisten tavoitteiden välikappaleeksi. Kun kyse on taloudellisista resursseista, on pelättävissä, että kovat asenteet kanavoituvat poliittiseksi vaikutusvallaksi ja niistä tulee salonkikelpoisia, mitä ne eivät aiemmin olleet.

Tukijärjestelmä pitäisi saada vastaamaan ihmisten elämäntilanteisiin niin, että he pääsisivät eroon huono-osaisuudesta.

Ei luonnollisestikaan ole toivottavaa, että tiettyjä ryhmiä halventavat uskomukset pääsevät yleistymään ja ulottumaan yhteiskunnalliseen keskusteluun ja päätöksentekoon. Niinpä yhteiskuntapoliittisen tutkimuksen tehtävänä on torjua uskomuksiin perustuvaa argumentointia tarjoamalla tilalle faktatietoa.

Ruoka-avun saajien ansaitsevuutta mielekkäämpi keskustelunaihe olisi, kuinka virallinen tukijärjestelmä saa-

taisiin vastaamaan nykyistä paremmin avun tarvitsijoiden elämäntilanteisiin niin, että se katkaisisi huono-osaisuuskierteen. Avun ja tuen todellisen tarpeen kartoittaminen ja huono-osaisuuden syitä koskevien näkemysten perustelu edellyttää tutkimustietoa haavoittuvas-

sa asemassa olevien huono-osaisuudesta sekä heidän omien näkemystensä kuulemista. Hyväntekeväisyysavun saajien ansaitsevuuteen kohdistuvaan lehti- ja verkkokirjoitteluun olisi myös syytä perehtyä tulevaisuudessa tätä tutkimusta monipuolisemmin. ■

Viitteet

- 1 Väitöskirjani tarkastettiin Itä-Suomen yliopistossa Kuopiossa 1.2.2018.
- 2 **KARJALAINEN** (2008) on lisäksi tutkinut lehti- ja verkkokirjoituksia vuosilta 1994, 1996 ja 1998.

Kirjallisuus

- AIRIO, I.** (toim.) (2013), Toimeentuloturvan verkkoa kokemassa. Kansalaisten käsitykset ja odotukset, Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- BLOMBERG, H. & KALLIO, J. & KROLL, C.** (2016), Häpeää ja laiskuutta: Asiakkaiden, muiden kansalaisten ja hyvinvointivaltion katutason työntekijöiden käsitykset toimeentulotukiasiakkuudesta Yhteiskuntapolitiikka, 81, 301–312.
- CHASE, E. & BANTEBYA-KYOMUHENDO, G.** (Eds.) (2014), Poverty and Shame: Global Experiences, Oxford: Oxford University Press.
- GOFFMAN, E.** (1963), Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity, Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall.
- HEIKKILÄ, M. & KARJALAINEN, J.** (2000), Vuotoja hyvinvointivaltion turvaverkoissa. Kansalaiskeskustelun merkitys suomalaisessa hyvinvointipolitiikassa, teoksessa Heikkilä, M. & Karjalainen, J. & Malkavaara, M. (toim.): Kirkonkirjat köyhyydestä. Julkaisuja 5, Helsinki: Kirkkopalvelut, 212–266.
- KALLIO, J. & NIEMELÄ, M.** (2017), Kuka ansaitsee tulla autetuksi? Kansalaisten asennoituminen toimeentulotuen saajiin Suomessa vuonna 2015, Janus, 25:2, 144–159.
- KALLIO, J. & KOUVO, A.** (2015), Street-level Bureaucrats' and the General Public's Deservingness. Perceptions of Social Assistance Recipients in Finland, Social Policy & Administration, 49, 316–334.
- KALLIO, J.** (2010), Hyvinvointipalvelujärjestelmän muutos ja suomalaisten mielipiteet 1996–2006, Helsinki: Kela.
- KANGAS, O. & SIKIÖ, J.** (1996), Kunnan kansalaisia vai laiskoja lurjuksia? – Suomalaisten käsitykset toimeentulotuen saajista, teoksessa Kangas, O. & Ritakallio, V.-M. (toim.): Kuka on köyhä? Köyhyys 1990-luvun puolivälin Suomessa. Tutkimuksia 65, Helsinki: Stakes, 107–136.
- KARJALAINEN, J.** (2008), Nälkä-äläkistä Nälkäryhmään – tutkimus, ruokapankit ja politiikka lehdistössä, teoksessa Hänninen, S. & Karjalainen, J. & Lehtelä, K.-M. & Silvasti, T. (toim.): Toisten pankki: Ruoka-apu hyvinvointivaltiossa, Helsinki: Stakes, 69–114.
- KESKINEN, S. & RASTAS, A. & TUORI, S.** (toim.) (2009), En ole rasisti, mutta... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä, Tampere: Vastapaino.
- KORHONEN, J.** (2012), Kymmenen polkua populismiin – kuinka vaikenevasta Suomesta tuli äänekkään populismin pelikenttä, Lontoo: Counterpoint.
- KUIVALAINEN, S. & EROLA, J.** (2017), Swinging Support? Economic Cycles and Changes in the Public Attitudes Towards Welfare Recipients in Finland 1995–2010, European Societies, 19, 419–439.
- KUIVALAINEN, S.** (2007), Toimeentulotuen alikäytön laajuus ja merkitys, Yhteiskuntapolitiikka 72, 49–56.
- LAIHIALA, T.** (2018), Kokemuksia ja käsityksiä leipäjonoista: huono-osaisuus häpeä ja ansaitsevuus, Kuopio: Itä-suomen Yliopisto.
- LAITINEN, A. & PESSI, A.B.** (toim.) (2010), Solidaarisuus, Helsinki: Gaudeamus.
- LARSEN, C.A.** (2013), The Rise and Fall of Social Cohesion: The Construction and De-construction of Social Trust in the US, UK, Sweden and Denmark, Oxford: Oxford University Press.
- LARSEN, C.A. & DEJGAARD, THOMAS E.** (2013), The Institutional Logic of Images of the Poor and Welfare Recipients: A Comparative Study of British, Swedish and Danish Newspapers, Journal of European Social Policy, 23, 287–299.
- LARSEN, C.A.** (2008), The Institutional Logic of Welfare Attitudes: How Welfare Regimes Influence Public Support, Comparative Political Studies, 41:2, 145–168.
- MATIKAINEN, J.** (2009), Sosiaalisen ja perinteisen median rajalla, Helsinki: Viestinnän tutkimuskeskus CRC & Helsingin yliopisto.
- NIEMELÄ, M.** (2008), Perceptions of the Causes of Poverty in Finland, Acta Sociologica, 51:1, 23–40.
- PÖYHTÄRI, R. & HAARA, P. & RAITTILA, P.** (2013), Vihapuhe sananvapautta kaventamassa, Tampere: Tampere University Press.
- SAARI, J.** (toim.) (2017), Sosiaaliturvariippuvuus – Sosiaalipummit oleskeluyhteiskunnassa? Tampere: Tampere University Press.
- SAARI, J.** (2015), Huono-osaiset. Elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla, Helsinki: Gaudeamus.
- SURAKKA, A. & PYYKKÖNEN, T. & MYRSKYLÄ, P. & SAARI, J.** (2017), Kerran asiakas, aina asiakas? – Viimesijaisen turvan pitkäaikaisasiakkuus 2000-luvun Suomessa, teoksessa Saari, J. (toim.): Sosiaaliturvariippuvuus – Sosiaalipummit oleskeluyhteiskunnassa? Tampere: Tampere University Press, 155–188.
- TILASTOKESKUS** (2017), Suomen virallinen tilasto. Väestön tieto- ja viestintätekniikan käyttö. Verkkomedian sosiaalinen käyttö, Helsinki: Tilastokeskus.
- VAARAMA, M. & KARVONEN, S. & KESTILÄ, L. & MOISIO, P. & MUURI, A.** (2014) (toim.): Suomalaisten hyvinvointi, Helsinki: THL.
- VAN OORSCHOT, W.** (2006), Making the Difference in Social Europe: Deservingness Perceptions Among Citizens of European Welfare States, Journal of European Social Policy, 16:1, 23–42.
- VAN OORSCHOT, W.** (2000), Who Should Get What and Why? On Deservingness Criteria and the Conditionality of Solidarity among the Public, Policy & Politics, 28:1, 33–48.
- WALKER, R.** (2014), The Shame of Poverty, Oxford: Oxford University Press.